

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΡΑΜΑΤΟΥΡΓΙΑ

Η στήλη έχει στόχο την παρουσίαση νέων θεατρικών συγγραφέων μέσα από πρωτότυπες παρουσιάσεις ή/και συνεντεύξεις, με απώτερο σκοπό τη γνωριμία τους με το θεατρικό κοινό και τους επαγγελματίες του θεάτρου. Επιπλέον, στη στήλη παρουσιάζονται και νέα θεατρικά κείμενα, τονίζοντας τόσο τη σπουδαιότητα της διερεύνησης του θεατρικού ρεπερτορίου όσο και της ανάδειξης της νέας ελληνικής δραματουργίας. Παράλληλα επιχειρείται η ιστορική αναδρομή σε σημαντικές παραστάσεις έργων της ελληνικής δραματουργίας, και ο τρόπος με τον οποίο αυτά πλέον προσεγγίζονται μέσα από νέες σκηνοθετικές αναγνώσεις.

Φαγητό, θάνατος και ζωή στο *Ζωές για φάγωμα* του Σάκη Σερέφα Ουρανία Αναγνώστου

Περίληψη: Στην εργογραφία του Σάκη Σερέφα το φαγητό έχει κυρίαρχη σημασία, γεγονός που αποτυπώνεται με ανάγλυφο τρόπο και στα δεκαπέντε μονόπρακτα με τον χαρακτηριστικό τίτλο *Ζωές για Φάγωμα*. Οι διαιτητικές αναφορές δεν αποτελούν μόνο τον πυρήνα στη σύνθεση των μονόπρακτων αλλά «κατακλύζουν» τα έργα. Το φαγητό σε αυτά του συγγραφέα δεν σημαίνει απλώς, αλλά «είναι» και «είναι» τα πάντα: χρόνος –«μνήμη που τρώγεται»–, χώρος-τόπος, γλώσσα, ταυτότητα, πρόσωπο(-α) και προπάντων ζωή και θάνατος. Μέσα από την ενδεικτική αναφορά σε ορισμένα από τα μονόπρακτα υπογραμμίζονται αυτές οι τελευταίες διαστάσεις του φαγητού ως ζωή και θάνατος. Συγκεκριμένα η απουσία που επιβάλλει ο θάνατος παύει να κινείται σε ένα θεωρητικό πλαίσιο και αποκτά υλική υπόσταση μέσω ενός μετωνυμικού συμφυρμού του «απόντος» προσώπου με την τροφή, με την οποία συνδέεται ποικιλοτρόπως. Αυτή η συνύφανση της υλικότητας της τροφής με την περατότητα της ανθρώπινης ύπαρξης αφήνει θετικό αποτύπωμα στα έργα.

Λέξεις-κλειδιά: Φιλοσοφία του δράματος, φαγητό, γαστροφιλοσοφία, ζωότητα, βρωτότητα

Στην εργογραφία του Σάκη Σερέφα το φαγητό έχει κυρίαρχη σημασία, κάτι που γίνεται αντιληπτό ακόμη και μέσα από τίτλους των θεατρικών έργων του συγγραφέα όπως *Το λιωμένο βούτυρο* και το *Μαμ* – όπου συντελείται μια σύμπτωση του αυτοβιογραφικού με το αυτοβιοφαγικό υποκείμενο. Η αυτοβιοφαγική οπτική σύμφωνα με την οποία προάγεται η μελέτη της «ζωότητας» του ανθρώπου αντιμετωπίζοντάς τον ως μια ακόμη ύλη «ανάμεσα σε άλλες» (Lampropoulos και Chehab, 2011, σ. 197) και στη βάση της κοινής σε όλη τη φύση ιδιότητας της «βρωτότητας» αναδεικνύει τη σημασία της αίσθησης της γεύσης στην αντίληψη του Είναι. Η

διάσταση αυτή της γεύσης παρατηρείται και στα μονόπρακτα του συγγραφέα με τον χαρακτηριστικό τίτλο *Ζωές για φάγωμα*.

Τα κείμενα στο *Ζωές για Φάγωμα* έχουν γραφτεί με αφορμή την εβδομαδιαία εκπομπή *Μεγάλες Πείνες* που μεταδιδόταν από το ραδιόφωνο της ΕΡΤ Θεσσαλονίκης για ένα χρόνο (πενήντα εκπομπές, οι οποίες δεν αρχειοθετήθηκαν). Αρχικά ήταν γραμμένα ως αυτοτελή διηγήματα που διάβαζε ο συγγραφέας και στη συνέχεια σχολίαζε (Σερέφας, 2024). Τα αρχικά κείμενα διασκευάστηκαν από τον συγγραφέα στα θεατρικά μονόπρακτα, τα οποία παρουσιάστηκαν για πρώτη φορά στο μπιστρό του ξενοδοχείου Excelsior, στη Θεσσαλονίκη, τον Νοέμβριο 2010, σε σκηνοθεσία Ελένης Δημοπούλου (Ντάρτζαλη, 2011).

Αξίζει να σταθούμε σε αυτό το ιδιαίτερο πρώτο ανέβασμά τους, το οποίο συνδύαζε την απόλαυση του φαγητού με αυτήν της θεατρικής παράστασης. Στο χώρο του εστιατορίου του ξενοδοχείου δύο ηθοποιοί, εβδομαδιαίως, έπαιζαν δύο μονόπρακτα, ενώ παράλληλα ο σεφ κάθε φορά ενσωμάτωνε στο μενού τα φαγητά που εμπεριέχονταν στα συγκεκριμένα θεατρικά. Επιπλέον, αξίζει να τονιστεί πως δεν ανέβηκαν όλα τα μονόπρακτα, αλλά μόνο εκείνα που αναφέρονταν σε οικείες προς τους θεατές γεύσεις και σε πιάτα που μπορούσαν να φτιάξουν οι σεφ. Οι θεατές είχαν τη δυνατότητα να παραγγείλουν πριν την αρχή της παράστασης, ενώ η βρώση ήταν επιτρεπτή μόνο στο διάλειμμα. Η συγκεκριμένη παρουσίαση των μονόπρακτων συνδέει τη γαστρονομική με τη θεατρική τέχνη και υπογραμμίζει τη σημασία του φαγητού, το οποίο στον Σερέφα δεν σημαίνει απλώς, αλλά «είναι» τα πάντα: χρόνος –«μνήμη που τρώγεται»–, χώρος-τόπος, γλώσσα, ταυτότητα, πρόσωπο(-α) και προπάντων ζωή και θάνατος. Το παρόν άρθρο φιλοδοξεί να αναδείξει τις τελευταίες διαστάσεις του φαγητού. Ενδεικτικά θα αναφερθούμε σε ορισμένα μονόπρακτα όπου η απουσία που επιβάλλει ο θάνατος παύει να κινείται σε ένα θεωρητικό πλαίσιο και αποκτά υλική υπόσταση μέσω ενός μετωνυμικού συμφυρμού του «απόντος» προσώπου με την τροφή, με την οποία συνδέεται ποικιλοτρόπως.

Στο *Ένα χι στην τύχη (σαχανάκι φασόλια κονσέρβας με κορν μπιφ)* ένα ευκατάστατο ζευγάρι αστών κάνει τα ψώνια του σε ένα σούπερ μάρκετ και εκεί συναντά μια καλοντυμένη ηλικιωμένη ζητιάνα. Η παρουσία της γριάς προβληματίζει τον σύζυγο, ο οποίος τελικά αποφασίζει να της αγοράσει φασόλια κονσέρβα με κορν μπιφ για να τη βοηθήσει. Όταν όμως ο άντρας την αναζητά, η ζητιάνα έχει φύγει και αναγκάζεται να κρατήσει ο ίδιος την κονσέρβα. Μετά από καιρό, το γεύμα με την κονσέρβα στο οποίο προβαίνει ο άντρας λίγο πριν τη λήξη της για να μην πεταχτεί συμφύρεται στη συνειδήσή του με τη γριά ζητιάνα. Η περατότητα της ύλης συμπεριλαμβανομένης της ανθρωπίνης τον τρομάζει. Ο άντρας πρόσκαιρα μόνος στο σπίτι, χωρίς τη σύζυγό του που λείπει σε βραδινό σινεμά, εκτίθεται στην απειλητική σιωπή της απουσίας –γεγονός που δραματουργικά τονίζεται και από την κλεισμένη τηλεόραση. Η δραματική ατμόσφαιρα που δημιουργείται, συντελεί στην ανάδυση συναισθημάτων αγωνίας και διερώτησης του συζύγου για την τύχη της γριάς ζητιάνας. Η εδωδιμη ύλη των κονσερβών που μπορεί να έχουν λήξει αναστατώνει τον σύζυγο και γίνονται η αιτία να σκεφτεί μία άλλη ύλη, τη γριά, που επίσης ως εδωδιμη «μπορεί να είχε λήξει κιόλας κι αυτή...» (Σερέφας, 2018, σ. 118).

Ο θάνατος γίνεται τροφή και ως τροφή πρόσωπο σε τέσσερα ακόμα μονόπρακτα. Στο *Κυριάκο έχεις ευθύνες τώρα (Αντίδωρο)* ο θάνατος της μητέρας του αλλάζει τον Κυριάκο κυρίως ως προς το ότι «εξαναγκάζεται» να συνειδητοποιήσει την αμετάκλητη πλέον απώλειά της και μέσω αυτής την απώλεια εν γενεί. Και εδώ η συνειδητοποίηση δεν γίνεται σε θεωρητικό επίπεδο, αλλά σε υλικό. Μετά την απώλεια της μητέρας του ο Κυριάκος υιοθετεί τις συνήθειες που είχε εκείνη και ύστερα από κάθε κυριακάτικη λειτουργία επισκέπτεται τις ηλικιωμένες φίλες της

μητέρας του και τους μοιράζει αντίδωρο. Η ζωή του αποκτά, έτσι, έναν χαρακτήρα επιζώης (Derrida, 2011, σσ. 102-191) μιας ζωής, δηλαδή, που τρέφεται με τον θάνατο του άλλου, που ενσωματώνει τον χαμό του μέσα της. Αυτή η αλλαγή στη ζωή του Κυριάκου αποτυπώνεται και διατροφικά στο αντίδωρο, το οποίο χριστολογικά λαμβάνεται αντί του «Δώρου» της Θείας Κοινωνίας. Συνεπώς στην υλικότητα αυτής της σημειολογικά φορτισμένης τροφής ο Κυριάκος κοινωνεί τη νεκρή μητέρα, αποδεχόμενος έτσι την τρωτότητα της ύλης, κάτι που όσο ακόμη ζούσε εκείνη, απέφευγε για να οδηγηθεί έτσι σε μια «εξαναγκαστική» ωρίμανση, όπως υποδεικνύει και ο τίτλος του μονόπρακτου.

Ο θάνατος ρίχνει συνεχώς τη σκιά του στα έργα του Σερέφα μέσα από τις μορφές των γριών, οι οποίες συνδέονται άμεσα μαζί του και γι' αυτόν τον λόγο αποτελούν αγαπημένα πρόσωπα του συγγραφέα. «Ρε, η σωστή η γριά πρέπει να μυρίζει γριύλα, να μυρίζει τάφο, κλεισούρα, χωματίλα, με καταλαβαίνεις;» (ό.π., σ. 111), αναφέρει χαρακτηριστικά ο Κυριάκος στο ίδιο μονόπρακτο. Σε αυτήν την προφανή σύνδεση του θανάτου με τις γριές, στο μονόπρακτο *Τρως γριές, δεν τρως; (μυκονιάτικες τηγανίτες με μέλι)* ο Σερέφας παρεμβάλλει μια τρίτη εδωδιμη υλική διασύνδεση, αυτήν των τηγανιτών. «Στη Μύκονο τις τηγανίτες με μέλι τις λένε “γριές”» (ό.π., σ. 108) και ο συγγραφέας αξιοποιεί αυτόν τον γλωσσικό ιδιοματισμό για να μεταφέρει με χιουμοριστική διάθεση τον τρόπο αλλά και την παιδική ανεμελιά έναντι της προοπτικής του θανάτου. Στο μονόπρακτο ένα μικρό παιδάκι, ο Αντώνιος, στη διάρκεια των διακοπών του, καλείται να πάει λίγο φαγάκι σε μια ηλικιωμένη συγγενή της οικογένειάς του που δεν έχει κανέναν. Στη διάρκεια της επίσκεψης το παιδί τρομοκρατείται από την προσφορά της οικοδέσποινας να «φάει γριές» (ό.π., σ. 107) και φεύγει τρέχοντας από το σπίτι της.

Με ανάλογο τρόπο ο θάνατος είναι τροφή και ως τροφή πρόσωπο και σε ένα ακόμη μονόπρακτο. Στο *Το άσυλο της αμφίβολης ζωής (φιλέτα γαλοπούλας με σάλτσα μαστίχας)* η βρώσιμη ανθρώπινη ύλη εξομοιώνεται με την τροφή με τον πιο παραστατικό τρόπο καθώς οι πεθαμένοι θάβονται μαζί με το αγαπημένο τους φαγητό. Στο μονόπρακτο ένας προπάππους ζητάει από τον δισέγγονό του μια περίεργη χάρη: όταν πεθάνει να μην τον θάψει αμέσως, αλλά να τον κρατήσει τέσσερις μέρες άταφο, για το ενδεχόμενο νεκροφάνειας και μετά να τον θάψει. Μαζί με τον προπάππου του, μέσα στην κάσα ο δισέγγονος θάβει στη συνέχεια και το αγαπημένο φαγητό του ηλικιωμένου: φιλέτα κότας με σάλτσα μαστίχας, για να «φαγωθούν» παρέα. Αυτή η από κοινού ταφή συναιρεί τις δύο ύλες και συγχέει τις ταυτότητές τους.

Όπως, όμως, το φαγητό γίνεται εκείνη η ύλη που θα γεμίσει το κενό που αφήνει η απουσία του θανάτου, το φαγητό στο έργο του Σερέφα είναι επίσης και η ύλη που θα αναδείξει το κενό. Χαρακτηριστικό ως προς αυτό είναι το *Έχει καύκαλο το μοσχάρι; (γαρίδες με πλιγούρι)*. Στο μονόπρακτο μια καθαρίστρια εστιατορίου, η Μαρία, μετά τη λήξη της δουλειάς, κάθεται στο σπίτι της και απολαμβάνει τις τρεις κουταλιές με γαρίδες και πλιγούρι που πήρε από το ψυγείο του εστιατορίου που καθαρίζει. Το πλιγούρι έχει ιδιαίτερη βαρύτητα για εκείνη. Το μαγείρευε «η μακαρίτισσα η μάνα της» και η Μαρία αποφάσισε μετά το θάνατο της μητέρας της να μην το ξαναφάει για να «κάνει παρέα σε εκείνη» (ό.π., σ. 36). Το αποψινό της γεύμα αποτελεί την εξαίρεση που επιβεβαιώνει τον κανόνα που έχει επιβάλει η ίδια στον εαυτό της. Η οικειοθελής αυτή στέρηση αναδεικνύει το κενό του θανάτου της μητέρας στη ζωή της Μαρίας, το οποίο εντείνει και ανατροφοδοτεί η τελετουργία του δείπνου της με γαρίδες με πλιγούρι.

Πέρα από θάνατο, το φαγητό στο έργο του Σερέφα διατηρεί και την προφανή του σημασία, αυτήν, δηλαδή, της ζωής, η οποία συνήθως αναδεικνύεται μέσα από μία αντίθεση. Στο *Η κυρία Μαρκέλα ουζάρει (λαβράκι με κρούστα αλατιού)*, «ένα λαβράκι σκεπασμένο εντελώς με

μια συμπαγή κρούστα από χοντρό αλάτι και ασπράδι αυγών» (ό.π., σ. 73) σηματοδοτεί τη μάταιη προσπάθεια ενός Συγγραφέα –δραματικό πρόσωπο του μονόπρακτου– να «συλλάβει» και να περιορίσει τη ζωή στις σελίδες του βιβλίου του. Το πιάτο με το λαβράκι ετοίμαζε η Μαρκέλα –το κεντρικό πρόσωπο του μονόπρακτου– για να το γευτεί με τον εραστή της, που εν τέλει δεν εμφανίζεται ποτέ στο γεύμα. Έκτοτε ο Συγγραφέας παρουσιάζει τη Μαρκέλα να ζει προσηλωμένη σε αυτήν την απώλεια, όπως υποδεικνύει η αγωνία της να διατηρήσει το ψάρι, παστώνοντάς το. Στο δραματικό σύμπαν του δραματουργού, η γυναίκα επιτυγχάνει να απελευθερωθεί από την κατάσταση αναμονής μιας επικείμενης ευτυχίας. Αποτινάσσει την εκδοχή του νεκρο-ζώντανου εαυτού της και εκτιμώντας την αναγεννητική δύναμη της ύπαρξης, η Μαρκέλα καταφάσκει στη ζωή. Στο τέλος του έργου, σε αντιδιαστολή με τον εγκλωβισμένο στα βιβλία Συγγραφέα, επιλέγει να ζήσει και χαρούμενη βγαίνει βόλτα με τη φίλη της για να γευτεί φρέσκα «ψαράκια και ουζάκια» (σ. 75).

Συνοψίζοντας, η ματιά του Σερέφα έτσι όπως διαγράφεται στα παραπάνω μονόπρακτα μεγεθύνει τις ρωγμές που δημιουργεί η α-παρουσία του θανάτου σε έναν κόσμο που προσπαθεί να απωθήσει κάθε παράγοντα ανασφάλειας. Ωστόσο στο σερεφικό σύμπαν ο θάνατος δεν τρομάζει, αλλά αντίθετα, φέρει θετικό πρόσημο: ευαισθητοποιεί τον εφησυχασμένο σύζυγο, προάγοντας την ωρίμανση του Κυριάκου, υπογραμμίζοντας την αξία της παιδικής ανεμελιάς όπως και την [ανεπανάληπτη] μοναδικότητα/ιδιαιτερότητα έκαστου βίου. Τέλος είναι αυτή ακριβώς η αντίθεση ζωής-θανάτου που αναδεικνύει την απόλαυση της ύπαρξης και εξαιρεί τη δύναμη της ζωής να προχωρά. Συγκεκριμένα ως προς τις αναφορές στο φαγητό η υλικότητα της τροφής συνυφαίνεται με τη βρωτότητα κάθε ύλης αναδεικνύοντας την περατότητα της ανθρώπινης ύπαρξης, αλλά μαζί και τη γευστικότητά της.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Derrida, J. (2011), *Parages*. Stanford California: Stanford University Press.
- Lampropoulos, Ap. και Chehab, M. (επιμ.) (2011). *Autobiophagies*. Peter Lang.
- Ντάρτζαλη, Δ. Η μαγειρική δεν είναι πρωταθλητισμός της κατσαρόλας. *Μακεδονία*, 9 Ιαν. 2011.
Διαθέσιμο σε <https://www.emakedonia.gr/i-mageiriki-den-einai-protathlitismos-tis-katsarolas-47976>
[Προσπελάστηκε 23 Νοεμ. 2025]
- Σερέφας, Σ. (2018). *Απαντα τα Θεατρικά*. Τόμος Α΄. Αθήνα: Αιγόκερως.
- Σερέφας, Σ. (2024). Τίτλος συνομιλίας. Συνέντευξη από: Αναγνώστου, Ο. [προσωπική συνέντευξη], 20 Ιουλίου 2024

Ουρανία Αναγνώστου

Γεννήθηκε στα Γιάννενα. Είναι πτυχιούχος και κάτοχος μάστερ από το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του ΕΚΠΑ. Είναι υποψήφια διδάκτωρ του ίδιου τμήματος με θέμα: «Σκηνές και γεύματα. Η βρώση και οι βροτοί στο ελληνικό θέατρο (1974 έως 2025)». Έχει παρακολουθήσει μαθήματα υποκριτικής και σκηνοθεσίας με τη Ρούλα Πατεράκη (2003-2011). Έχει γράψει το βιβλίο: *Το θέατρο της Έλενας Πέγκα*, Κάπα Εκδοτική, 2016. Από το 2004 εργάζεται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Στοιχεία επικοινωνίας: E-mail < nia_nia@hotmail.com >